

Konu: **Kadim Diller ve Yazılar**

Yazı: **57**

Kadim Yeraltı Canavarları

Doç. Dr. Haluk BERKMEN

Panteizm ya da Tümtanrıcılık, doğanın tanrı olduğu ve her şeyin onun bir parçası olduğu, dolayısıyla her var olanın ruh sahibi olduğu görüşüdür. Kadim toplumların hemen hepsi Panteist idi. Bu bakımdan çok tanrılı bir dünya görüşleri vardı. Bu tanrılardan bazıları iyilik bazıları da kötülük yapardı. Kadim Türk kültürünün yazılı belgelerinde dört tane önemli tanrıdan söz edilmiştir.

Bunlar: **Gök Tengri** veya **Kök Tengri**, **Erlık Han** veya **Yerlik Han**, **Ülgen** ve **Umay Ana**'dır.

Ön-Türk inancında Erlık Han güçlü bir yeraltı Tanrısıydı ve emrinde yırtıcı parçalayıcı ruhsal canavarlar vardı. Bu bakımdan /er/ kök sözünden hem "yer" sözü hem de güçlü insan anlamına gelen "erkek" sözü türemiştir.

Türklerin inancında Erlık Han kötülüğü simgelerdi ve hastalıkların ondan geldiğine inanılırdı. Önemli bir yönetici veya şaman kişi öldüğünde kurgan adı verilen derin bir çukurda tahta bir oda oluşturularak tabutu ile birlikte yaşarken önem verdiği bazı kıymetli eşyalar gömülürdü. Ölen kişinin ruhu yeraltından geçerek göğe yükselmesi ve Gök Tengri katına ulaşması arzulanırdı (Bkz. **53** sayılı **Issık Kurganı ve Gizemli Yazı** ile İngilizce **27** sayılı **From Kurgans to Pyramids** başlıklı yazılar).

Ancak göğe yükselmek için yola çıkan ruhu parçalamak için yer altı dünyasında bekleyen Yerlik Han'ın vahşi hayvanları bulunuyordu. Onlara yem olmasın diye yeraltındaki tahta odanın üstüne atlar bazen de geyikler kurban edilirdi. Amaç, yer altındaki canavarların kurban edilen hayvanların ruhlarını parçalarken insan ruhunun aralarından geçmesini ve parçalanmadan göğe erişmesini sağlamaktı.

Altay dağlarındaki kurgandan çıkan altın kama (M.Ö. 4. yüzyıl)

Üstte bir Asya kurganından çıkarılmış altın kama süsünün üzerinde geyiğe saldıran kartal gagalı, kanatlı aslan görülüyor.

Altın
Göğüs süsü

Üstteki resimlerde, Asya insanının gündelik yaşamı ile inanç dünyasını çok güzel bir şekilde ifade eden altın bir göğüslüğün bir bölümünü solda ve tümünü sağda görüyoruz. Göğüslüğün üst bölümünde gündelik yaşam içinde deri geren ve süt sağan insanlar, alt bölümünde ise atlara saldıran karmaşık yer altı canavarları görülüyor. Batılı kazı bilimciler ve sanat tarihçileri bu eserleri Yunan sanatının etkisiyle yapıldığını iddia etseler de Asya mitolojisinin ve kurgan kültürünün tamamen yerli olduğunu ve hiçbir etki altında kalmadan geliştiğini görmekteyiz.

Asya'dan batıya göç eden Ön-Türk boyları güneyde Trakya ve Etrüsk kültürünü, kuzeyde Viking öncesi Baltık kültürünü oluşturmuşlardır. Her üç kültürde aynı simgelere rastlanması her üçünün de aynı inanç dünyasından ve coğrafi bölgeden (Asya'dan) yayılmış olduklarını gösteriyor (Bkz. **21** sayılı **Traklar ve Makedonlar** başlıklı yazı).

Altta solda Floransa müzesinde bulunan Etrüsk bronz heykelini ve sağda Etrüsk yazısı ile çevrelenmiş bir Etrüsk kabartmasını görüyoruz. Yazının harfleri Orhun abecesinin harflerine büyük benzerlik gösteriyor. Ayrıca sözcükler Orhun yazısında olduğu gibi iki nokta üst üste ile ayrılıyor (Bkz. **16** sayılı **Gizemli Etrüsk Dili** başlıklı yazı).

Aynı sembolizm kuzeyde de bulunmuştur. Alttaki resmin alt bölümünde Danimarka'nın **Gundestrupp** kasabasında yeraltından çıkarılmış gümüş kap üzerindeki üç yer altı canavarı görülüyor. Canavarların kanatlı, kartal gagalı ve aslanpençeli oluşları ilginçtir. Bu kap halen Kopenhag müzesinde sergilenmektedir. Tüm bu ilişkiler ortak bir kaynaktan türeyen, yer ve gök tanrılarına inanan, yer altı canavarlarını gerçek sanan kadim bir kültürün varlığına işaret ediyor.

Gundestrupp gümüş kabındaki kabartmalar

Kaynaklar:

Türk Mitolojisinin Anahatları, Yaşar Çoruhlu, Kabalcı yayınevi, 2002, İstanbul.

Kök Türkler, Sencer Divitçioğlu, Ada Yayınları, 1987, İstanbul.

Türk Şamanlığı, Fuzuli Bayat, Ötüken Yayınları, 2006, İstanbul.

Heroes of the Dawn, Duncan Baird Publishers, 1996, Londra, İngiltere.

Erken Türklerin Skandinavya Yazıtları, Kâzım Mirşan, TDAV, 2004, İstanbul

Dwellings of Eternity, Alberto Siliotti, Barnes and Noble, 2000, ABD.